

О КАРАЂОРЂЕВОМ ПОРИЈЕКЛУ

Миграциона пмјерања из црногорских брда и источне Херцеговине вршена су кроз више стољећа, почев од 16. в. па даље, до свршетка 19. вијека. Та помјерања су вршена тако што би се сељење вршило од једног мјеста до другог, да би се завршило највише у Шумадији, али и по другим крајевима Та тзв. метанастазичка помјерања вршена су обично послје ратова и неродних година, и била су углавном економске природе: борба да се сиромаштво, оскудица и глад замијене сношљивим животом у новој средини. Тако су у 18. вијеку, особито у његовој другој половини, била јака исељавања из брдовитих предјела Црне Горе и источне Херцеговине, и то нарочито у Шумадију, која је обилавала плодном необрађеном земљом. Исељавања из Зете као и брдских предјела Црне Горе ишла су већином преко Лијеве Ријеке, Полимља, а одатле преко Пештера, Голије и Јавора у Шумадију.

Тај исељнички елеменат, жилав и отпоран, показао је велику упорност у стварању бољих животних услова, као и на многим другим пољима. Јован Дучић је писао да је планина Дурмитор тачка око које у растојању од сто ваздушних километара живи расадник свих највећих војсковођа, јунака, пјесника и научника, и „све вибрације расног генија пошле су из тог идеалног краја”, каже Дучић у свом еуфоричном пјесничком маниру. Тако је познато да су многе истакнуте личности српске историје потекле из тог досељеничког слоја. Нарочито је видно њихово учешће у Првом српском устанку. Тако су поријеклом: кнез Милош из Братоножића, Ненадовићи, Илија Бирчанин и војвода поп Лука Лазаревић из Бањана, Вук Караџић, Младен Миловановић, војвода Живојин Мишић и Јован Цвијић из Дробњака, Милош Стојићевић Поцерац и Стојан Ћупић из Пиве, Хајдук Вељко Петровић, Лазар Мутап и Симо Милутиновић из Роваца, Филип Вишњић из Голије, Хаџи Продан Глигоријевић из Васојевића, Васо Чарапић из Куча и многи други.

О Караборћеву поријеклу постоје углавном три мишљења: једни тврде да његови преци потичу из Васојевића док други тврде да потичу из Климената, а трећи тврде да потичу из Зете.

У Васојевићима се увријежило мишљење да отуда потичу преци Караборћеви, али без стварног основа. Радосав Вешовић у својој иначе запаженој монографији „Племена Васојевићи“ (Сарајево, 1935.г.) каже да у дому Караборћевих „чува се једно одређено предање о поријеклу од васојевићког племена“ (стр. 270). У даљем излагању и сам признаје да у Васојевићима не знају чак ни од којег су братства преци Караборћеви, па у даљем излагању каже да Караборћа у Васојевићима присвајају двије гране Раевића: Лопанани (Бојовићи, Вешовићи, Поповићи, Ђукићи и др.) и Ковачевићи — Ђуришићи (стр. 271). Вешовић закључује: „Не може се одређеније утврдити (без писаних докумената) од којег су рода и братства Караборћевићи, али се може узети као поуздано да су њихови преци исељени са васојевићких страна“ (стр.272).

И на научном скупу у Великој Плани у јулу ове године поводом 175-годишњице Караборћевог убиства Миомир Дашић понавља мишљење свог земљака Васојевића Р. Вешовића о васојевићком поријеклу Караборћа, додајући још и чудно тврђење да према томе и Васојевићи, потичу од Немањића, о чему нема помена ни у народном предању, — старе већ познате приче по којима сва црногорска племена воде поријекло од средњовјековних владарских или властелинских породица.

Од посебног је интереса друго тврђење по коме преци Караборћеви потичу из Климената. О томе говоре први писани извори на француском језику које је објавио српски историчар и дипломата Михаило Гавриловић у своме раду „Исписи из париских архива“ објављеном у Београду 1904. г. У париским архивима о Караборћевом поријеклу говоре два извјештаја о Првом српском устанку, а потичу од Наполеоновог војсковође барона Меријажа. Барон Меријаж јавља министру иностраних послова из Трста 28. фебруара 1810. г. да се Клименти и Црногорци из горње Црне Горе боре под српском заставом, чији се број рачуна на 20.000 људи, па наставља: село или варошица Климената је постојбина Црног Ђорђа, највећи број његових рођака ту станује, и они су вође овога краја. (*«La ville ou bourg de Clemanti est la originaire de Czerni Georges, la plus grande partie de ses parents y habite, et ils sont les chefs du pays»* (Исписи, стр. 522).

Други извјештај је генерални рапорт истог барона Меријажа писан у Паризу 14. јула 1811. г. Тамо стоји: Главни командант Срба је један грубијан, али здрава разума и такве енергије каква је потребна једном вођи странке у Турској. Његова породица је из Климената ... горње Црне Горе, чија су племена донекле под његовим утицајем. *„Ce yommandant en chef des Ser-*

viens est un homme grossier mais de bon sens et d' une énergie telle qu'il convient a un chef de parti en Turquie. Ce famille est de Clementa, vill ...de Hauts-Montenegrins, dont les peuplades sont, quoique faiblement, sous son influence.» (ИСПИСИ, стр. 672.) Иза ријечи Clementa стоји недовршена ријеч vill... и преводиочева примједба: поцијепано, па се вјероватно ради о ријечима ville ou bourg, као што стоји и у првом извјештају.

Из овога би се могао извести закључак, према француским извјештајима, да су Караборћеви преци из Климената који насељавају сјеверну Малесију до предјела Гусиња. Клименти су поарбанашено српско племе пресељено са ријеке Мораче, из предјела Куча и Пипера, као што су утврдили историчари и етнологзи (Јован Томић, Андрија Јовићев и др.). Клименти припадају области Малесији која се простире од Скадра према Подгорици и даље на сјевер поред Куча и Васојевића до предјела Гусиња. То је највеће малисорско племе, настањено на сјеверном дијелу Малесије, око извора Цијевне, у планинском предјелу Проклетија до Гусиња. По предању Малисора, каже Андрија Јовићевић, преци скоро свих малисорских племена досељени су из црногорских брда, Босне и Херцеговине, док у Климентима постоји такође *предање да су им преци били православни* из српских крајева, а језик српски, што свједоче остаци православних цркава у Никчима, племену Климената — изнад Цијевне па су доцније, послије пада српске средњовјековне државе под турску власт, покатоличени. (А. Јовићевић, Малесија, Српски етногр. зборник, XXVII, 1923, 73.) По предањима Малисора, а слична предања постоје и код нас, и многа црногорска племена потичу из Климената и Малесије. За вријеме српског царства многи су се Арбанаси посрбили, а за вријеме Турака многи Срби поарбанашили — каже А. Јовићевић. Иначе Клименти су познати као необично храбро и борбено племе које је показало велику отпорност противу Турака, некад и у савезу са Кучима, због чега су исељавани и налазили се у сталном покрету.

Треће мишљење је да Караборћеви преци потичу из Зете, села Врањ код Скадарског језера према Малесији. У дјелу „Племе Кучи“ (Београд 1904. г., стр. 340) Марко Миљанов каже да је чуо предање да је Караборће родом из Врања, а у индексу лица и мјсета тог дјела, који је саставио наш познати историчар Љубомир Ковачевић, стоји: „Врањ, село у Зети. Године 1875. чуо сам у Црној Гори да је Караборће родом из Врања. (Врањани славе св. Климента)“. Ово предање се сачувало нарочито код Куча и Подгоричана; оно каже да су преци Караборћеви некада живјели у Дољанима код Подгорице, од којих неки пређу у село Врањ у Зети. Преци Караборћеви славили су св. Николу у Дољанима, а у селу Врањ узели су славу св. Климента. (Гласник Етногр. института, II—III, 1953/4, стр. 85).

Ристо Ковијанић у своме раду „Помени црногорских племена у которским споменицима” (књ. II, 54, Титоград 1974) каже да се зна да је Караборђе родом из Зете, али се не зна из којег мјеста, али узевши у обзир предање, значило би да је предак Караборђев прешао из Врања преко Пипера, задржао се — по предању — у Лопате више Лијеве Ријеке, затим у Бихору, одакле се он, или његов потомак, преселио у Србију. А за село Врањ Ковијанић каже да је то старо средњовјековно насеље у равници доње Зете близу Скадарског језера у крају средњовјековног „великог пута” Скадар — Подгорица — Оногшт (Никшић) — Дубровник, који се помиње у Љетопису попа Дукљанина.

Да Караборђеви преци потичу из Климентата тврди и Андрија Лубурић, који је оставио масу докумената и разних записа етнолошко-етнографског садржаја. У брошури „Војвода Јован Мршић Климентата...” Београд 1937. г., тврди да је клименташки војвода Јован Мршић имао сина Петра, оца Караборђева који се родио у Климентима или Гусињу. Лубурић се позива и на „Исписе из париских архива” које је објавио Михаило Гавриловић.

Двије наведене тврдње: прва да Караборђеви преци потичу из Климената или Гусиња (Горња Црна Гора, како стоји у француским изворима), и друга, да Караборђеви преци потичу из Зете не противурече једна другој; напротив, оне се надопуњују. Како наводи А. Јовићевић у својој монографији о Малесији, Клименти из „Горње Црне Горе” који су се граничили са Кучима и Васојевићима, спуштали су се зими из својих планинских насеља са својим стадима у равничарске предјеле око Скадарског језера, Хумског блата и зетског поља, а с прољећа се враћали у своја села, јер им је главно занимање било сточарство. И по дефтеру Скендер-бега Црнојевића, катунски који су се зими спуштали у жупе и на обале Скадарског језера плаћали су порез за зимовање. Пошто је село Врањ у зетској равници код Скадарског језера, близу Хумског блата, дакле у предјелима гдје су Клименти зимовали са својим стадима, сасвим је могуће да се неки од тих Климената сточара настанио у зетској равници, ту остао, у селу Врањ, одакле потичу Караборђеви преци.

Остаје питање братства од којег потиче Караборђе. Радосав Вешовић у поменутој монографији о Васојевићима (стр. 271) наводи предање које је забиљежио поп М. Велимировић да Караборђе потиче од васојевићких старосједилаца Србљака, од малог братства Гурешаца. Но Вешовић то помиње тек узгред, не дајући му важност, пошто се ради о неком незнатном братству. Међутим, то мало братство Гурешаца не потиче од васојевићких Србљака, него из поменутог села Врањ из Зете одакле се њихов предак Трипка Гуреш доселио преко Васојевића у Бихор, село Црнча (Лозна) у бјелопольском крају. То тврде Гурешаца из Црнче, потомци Трипка Гуреша који се, по њиховом

казивању доселио из села Врањ у првој половини 18. вијека, најприје на Златицу и Дољане код Подгорице, одатле у Лијеву Ријеку, а из Лијеве Ријеке у село Црнча, у Бихору, гдје и данас живе његови потомци. Синови Трипкови били су Антоније, Петроније и Маријан. Син Петронијев Јован, тврде њихови потомци, убио је у свађи неког потурченог мјештанина па побјегао преко Пештера у Србију, од којег је Петар, отац Карађорђе. Најзад, тврде данас Гурешајићи, кад је Карађорђе 1809. г. дошао у Сјеницу, дошли су његови рођаци из Бихора којима је приликом одласка са Сјенице поклонио неке војничке казане и чутуруцу. Гурешајићи славе св. Климента као и становници Врања. Зна се да је и Карађорђе са породицом славио св. Климента, а да је тек краљ Петар промијенио њихову славу послѣ смрти своје жене Зорке на Цетињу 1890. г. и узео за славу св. Андрију Првозваног.

О овоме Трипку Гурешу постоји прича и пјесма у Ровцима (Ровчани кажу Гуреш), гдје је он неко вријеме живио па побивши неке колашинске харачлије побјегао у Васојевиће. На основу тих прича појавио се у „Зборнику Историјског музеја Србије (бр. 15-16, стр. 71-74, Бгд, 1979. г.) чланак који се не може узети озбиљно, јер је писан тенденциозно. Наиме, чланкописац (Д. Вуковић) својом тврдњом да су преци Карађорђеви из Роваца, имао је намјеру да „докаже“ да је тај Трипка Гуреш род његовим Вуковићима који потичу од сеоског кнеза Богдана Војинића (из села Војинића на Чеву) којег он назива Војиновић, који тобож потиче од косовских Војинића, рођака цара Душана, па према томе и његово братство Вуковићи. Ово је измишљотина, јер такво предање не постоји у Ровцима. Ровчани показују мјесту у селу Веље Дубоко гдје је тај Трипка Гуреш живио, али га не вежу ни за једно ровачко братство, што значи да се однекуд доселио, живио неко вријеме у Ровцима, а затим, послѣ убиства харачлија, одселио се у Васојевиће, због чега су Ровчани мислили да је он отуда био и родом. Иначе ова многа сељакања Трипка Гуреша индицирају на његово клименташко поријекло, јер су Клименти били познати као врло покретљиво племе које се стално селило и расељавало.

СТЕВАН ПОПОВИЋ